

«ДВА СОЦРЕАЛІЗМИ», АБО ПРОБЛЕМА ІНТЕРПРЕТАЦІЇ «ОСНОВНОГО МЕТОДУ РАДЯНСЬКОГО МИСТЕЦТВА»

Валентина ХАРХУН (Ніжин)

У статті досліджено різні підходи в осмисленні феномена соцреалізму. Зокрема з'ясовано особливості радянського літературознавчого міфу про становлення соцреалізму та його пострадянська деконструкція. У статті констатовано колонізаційний принцип у формуванні радянської літератури та актуалізовано вивчення української версії соцреалізму.

This paper analyzes the different approaches to the interpretation of socialist realism phenomenon. The author defines the peculiarities of Soviet literary myth about establishing socialist realism and its post-Soviet deconstruction as well as reveals the colonizing principle in the formation of Soviet literature and lays the foundation of the research into the Ukrainian version of socialist realism.

Дослідження соцреалізму як феномена і, зокрема, осмислення його генезису залежить від позиціонування *проблеми іманентності*: розгляду соцреалізму як чергового етапу в естетичній парадигмі чи як ідеологічного конструкту влади, покликаною виконувати чітко задані позаестетичні функції. Вивчення цього питання визначило логіку розгортання дискурсу про соцреалізм й опривнилось у синхронному та діахронному векторах. Перший виявляє особливості протистояння радянської та советологічної наук. Радянська критика стверджувала: „Передова інтелігенція всього світу розглядає його (соцреалізм. – В. Х.) як історично закономірний і творчо плідний метод, що визначив новий етап у розвитку світової художньої культури. Наші ідеологічні противники, навпаки, наполегливо намагаються тлумачити соціалістичний реалізм як суму умоглядних, декредетованих політико-економічних доктрин, довільних правил і рецептів, привнесених у мистецтво ззовні” [7, с. 10]. Для уточнення ситуації слід констатувати, що західні вчені не завжди були такі категоричні в ревізуванні соціалістичного реалізму, однак загальна тенденція до протистояння увінчувала радянсько/советологічний дискурс.

Діахронний вектор означений зміщенням інтерпретаційних акцентів, заявлених у радянській науці, яка розробляла теорію соціалістичного реалізму, та пострадянській, що розгортає ревізійні практики, хоча часом і схильна реанімувати радянські теоретичні постулати [1; 2]. Об'єднує ці вектори наявність двох ключових інтерпретаційних моделей, пов'язаних із конструюванням основ радянського дискурсу про соцреалізм і його деконструкцію. Обидві моделі сфокусовані на ключовій події – першому з'їзді радянських письменників 1934 року, де публічно легітимізовано соцреалізм у статусі основного творчого методу радянського мистецтва. Вони різняться лише інтерпретацією функціональної ролі цього з'їзду в розгортанні радянської культурної політики.

Для радянської науки, підвладної містифікаторським заходам, з'їзд – це *фінальна фаза в сюжеті про становлення соцреалізму*. Ця думка

постульована як безапеляційна й така, що не підлягає рефлексії. Радянська інтерпретаційна модель заснована на доктрині про пріоритетність соціалістичного реалізму як художньої практики, котру на з'їзді було лише теоретично обґрунтовано. Типовими для теорії соцреалізму є такі твердження: „...перша вихідна положення (соцреалізму. – В. Х.) базоване на безперечному факті існування й розвитку масштабної передової літератури, яка має свої ідейно-художні принципи, створює видатні художні цінності, завоювала собі впливове становище в сучасному мистецтві” [7, с. 12]. Звідси актуальність питання про генезис: розпочато активний пошук „фундаменту” соцреалізму, а слова „виникнення”, „зародження”, „розвиток”, „становлення” соціалістичного реалізму набувають міфологічного звучання – йшлося про *пошук цивілізаційних основ естетичного порядку*.

Розгортання соцреалізму як культурного проекту передбачало залучення й глобалізацію просторових і часових масштабів. На початку соцреалізм мислився, насамперед, як мистецтво країни Рад, явище унікальне, уможливлене історичним поступом, що демонструє радянський народ. Далі, особливо в 1950–1980-х роках, масштаб розширено: соцреалізм позиціоновано як світове мистецтво. Таке переакцентування зумовлено „політичним” збільшенням соціалістичного світу, який потребував уписування в радянські проекти, з одного боку, з іншого – потребою посилити легітимізацію та конституційну безапелюваність соцреалізму на рівні теорії, бо, починаючи з феномена шістдесятництва, він утратив свої позиції у художній практиці, насамперед літературній.

Цей чинник поширювався і на часову перспективу: спочатку в сюжет про генезис соцреалізму були втягнуті 1920-ті й творчість М. Горького початку століття, потім пролетарські літератури XIX століття, і врешті-решт, „початки” літературно-художньої свідомості. Отож, уся історія мислилась як рух до соціалізму й комунізму, а логіка розвитку художнього мислення спрямовувалася до увінчання соцреалізму як найвищого рівня поступу. Соцреалізм як *монументальний культурний проект цивілізаційного значення* – таким, без перебільшення, грандіозним і неперевершеним явищем моделювався він радянськими теоретиками.

Книга С. Петрова „Виникнення і формування соціалістичного реалізму” чи не найяскравіше цьому підтвердження. Дослідник розглядає соцреалізм як домінанту в становленні літературно-художньої думки. Містифікаторські зусилля теоретика оголюються в неузгодженості тверджень, у „насиллі” над літературною практикою. С. Петров намагається поєднати історичне/позаісторичне, логічне/ймовірне, розумове/алюзивне, а в результаті отримує міфологічну проекцію теорії соцреалізму. Основне її положення має такий вигляд: „Соцреалізм виникає й розвивається у світовій літературі як художнє відображення у світлі комуністичного ідеалу епохи переходу людства від капіталізму до соціалізму” [6, с. 103].

С. Петров прив'язує соцреалізм до соціалістичної літератури, а її – до соціалістичного ідеалу, котрий розцінено як систему ідей: уявлення про вільне та щасливе життя, повноцінний розвиток людини, ідеї свободи, рівності й братерства, моральна культура людства. Звідси, за логікою дослідника, усі твори світової літератури, які виражають ці ідеї, передують літературі соціалістичного реалізму. Таким чином світова література отримує своє функціональне призначення в моделюванні сюжету про генезис соціалістичного реалізму – вона кодифікована як „предтеча” основного методу радянського мистецтва.

С. Петров детально аналізує логіку становлення соціалістичного ідеалу. Він указує на утопії Мора й Кампанелли, які в просвітницькій художньо-публіцистичній формі вводять у літературу соціалістичний ідеал. Другою формою його історичного втілення С. Петров вважає романтизм, а наукове обґрунтування пов'язує з виходом „Маніфесту комуністичної партії”. Найбільш повну репрезентацію соціалістичного ідеалу, близьку до соцреалістичної, він убачає у літературі нового типу чи „революційно-соціалістичній літературі”, за „обережним”, теоретично неконкретним визначенням Д. Маркова [5, с. 204]. С. Петров називає цю літературу „пролетарською”, бо вона втілює ідею пролетарського соціалізму й утверджує зв'язок передового мистецтва з революційною боротьбою пролетаріату.

Пролетарська література розглядається в межах двох естетичних систем: романтизму, що продукує революційно-пролетарську поезію чартизму та представлений письменниками епохи революції 1848 року, Паризької комуни, і реалізму, у творах якого йде боротьба за „ідеали гуманізму”. Радянські дослідники тлумачать її неоднозначно. З одного боку, вони визнають, що пролетарська література не є естетично зрілою і враховують її вузькорцептивне призначення для робітничого середовища та гуртків соціал-демократичної інтелігенції. Однак, з іншого боку, наголошують на радикальній зміні функціональних ролей робітничого класу: з об'єкта мистецтва він перетворюється на суб'єкта, свого подальшого розвитку.

Саме від пролетарської літератури веде свій родовід соціалістичний реалізм, стверджують радянські критики. Приміром, С. Петров наголошує, що революційна пролетарська поезія є „найближчою попередницею, зачином соціалістичного реалізму” [6, с. 138], а „Інтернаціонал” Е. Потье започаткував соціалістичний реалізм у поезії” [6, с. 138]. Водночас дослідник указує на обмеженість естетики романтизму в розгортанні пролетарської літератури й висуває пріоритетність реалізму в цьому процесі. Він наголошує, що в „історії світової літератури соцреалізм складається як злиття ідеалу пролетарського соцреалізму з мистецтвом реалізму” [6, с. 201]. В. Щербина демонструє типове для радянської теорії використання „природничої” категорії еволюції для позиціонування

соцреалізму в контексті реалістичного мистецтва: утверджується „життєвість” (читай: здатність до змін), розвиток реалізму розглядається як висхідний процес, соціалістичний реалізм уявляється як його нова ланка [7, с. 9], так само у свій час реалізм замінив романтизм, виступаючи „найвищим, найбагатшим ступенем у процесі освоєння світу” [5, с. 155]. Дочірність (спадкоємність) соціалістичного реалізму щодо реалізму визначено як орієнтацію на правдивість і типовість у зображенні життєвих явищ, а новизну – як готовність дати відповідь на нерозв’язані критичним реалізмом питання, зокрема щодо моделювання „героя доби”. Соціалістичний реалізм спрямований не на споглядання й аналіз, характерні для критичного реалізму, а на „творення” (читай: альтернативної картини світу) й дидактику, тобто він прокламує активне втручання в життя. Продукуючи готові, вивірені ідеологією культурні моделі, соцреалізм ґрунтується на стверджувальному началі, на відміну від критичного в „старому” реалізмі. І хоча питання „активності” й „стверджувальності” як увиразнювальних рис соцреалізму активно дискутувалося в радянській критиці, воно зберегло свій кодифікаційний статус.

Момент „народження” соціалістичного реалізму з плоті реалізму актуалізував проблему „культурної матері”. Зважаючи на те, що „народження” соцреалізму пов’язане з культурним переломом, то його Батьківщиною названо Росію – країну пролетарської революції, „що змінила світ”. С. Петров стверджує: „З а г а л ь н о ю в с е с в і т н ь о – і с т о р и ч н о ю о с н о в о ю розвитку та періодизації соціалістичного реалізму в різних національних літературах є етапи руху від капіталізму до соціалізму, від соціалізму до комунізму. Повно й рельєфно типові риси процесу формування і становлення соціалістичного реалізму як нового напрямку у світовій літературі виявились у розвитку радянської, насамперед, російської літератури, досвід якої має у цьому разі *всесвітнє значення*” [6, с. 297]. Незважаючи на постулювання *всесвітнього характеру* соцреалізму, виявлення його генезису в європейських пролетарських літературах, історія розгортання соцреалізму „монтується” на базі російської літератури, усі інші національні літератури, як радянські, так і європейські розглядаються або за *принципом „синхронізації”* згідно з національними особливостями, *унаслідуванням досвіду* російської радянської літератури, *конструюванням „відповідності”* тощо.

С. Петров, описуючи хронологію соціалістичного реалізму до першого з’їзду радянських письменників, виділяє два етапи. Перший починається з епохи революції 1905 року й відображає період боротьби робітничого класу за повалення панування експлуататорів і встановлення диктатури пролетаріату, а закінчується жовтневою революцією й громадянською війною. Базовими текстами цього періоду названо „Мати” („Мать”), „Справа Артамонових” („Дело Артамоновых”), „В. І. Ленін” („В. И. Ленин”)

М. Горького, поема „Володимир Ілліч Ленін” („Владимир Ильич Ленин”) В. Маяковського.

Другий період зароджується „всередині” першого („зміщення”, „ущільнення”, „перекроєння” хронології – типова практика в радянській теорії соцреалізму) й пов’язується з жовтневою революцією. Ініціативна роль цього факту пов’язана з тим, що революція уможливила функцію соцреалізму як основного методу радянської літератури [7, с. 17]: хоча саме поняття радянської літератури виникає значно пізніше, соцреалізм уже є її визначальним методом. Соцреалізм другого періоду розкриває розгортання соціалістичного будівництва, тому його моделювальний текст – це „Цемент” („Цемент”) Ф. Гладкова. До канону С. Петров додає „Життя Кліма Самгіна” („Жизнь Кліма Самгина”) М. Горького, „Добре!” („Хорошо!”) і „На весь голос” („Во весь голос”) В. Маяковського, „Тихий Дон” („Тихий Дон”) М. Шолохова, „Ходіння по муках” („Хождение по мукам”) О. Толстого.

Другий період – 1920-ті роки – дослідник розглядає як базовий для продукування теорії соцреалізму. Сюди підведено широкий контекст, насамперед слов’янський. Наприклад, Д. Марков стверджує, що творчість Вольтера, Смирненського, Броневського, Гашека мала основоположне значення для формування соцреалізму [5, с. 204]. „Проблема 20-х” пов’язувалася з тим, що з текстів цих років, написаних у різних стильових манерах, були експропрійовані моделювальні „сюжети”, названі соцреалістичними. *Так була сформована „готова” класика ще теоретично ненародженого соцреалізму.* Проблема прочитання 1920-х років посилювалася, окрім того, советологічною рецепцією. З одного боку, антологію соцреалізму, видану в США, становлять переважно тексти 1920-х, з іншого – основним аргументом у „підважуванні” радянської теорії літератури були звинувачення у фальсифікації з 1920-ми роками.

Радянська критика, розуміючи всю складність проблеми й ціну питання про генезис соцреалізму та його „класику”, мобілізувала всі механізми доказовості, серед яких лідирує догматизм, оформлений у претензійний силогізм: „Кращі радянські письменники, значущість яких не заперечують навіть багато наших відвертих ворогів, не тільки зобов’язані славою соціалістичному реалізму, а найголовніше творчість і є соціалістичний реалізм [7, с. 13]. Звідси й основні кодифікаційні сюжети: „Соціалістичний реалізм – художній метод, що історично розвивається й удосконалюється, найбільш повне уявлення про нього можуть дати твори видатних письменників нашої епохи. Цей метод узагальнює основні принципи художнього відтворення дійсності, указує головне спрямування діяльності митців, які віддали свою майстерність справі соціалізму. Соціалістичний реалізм у радянській літературі – це творіння М. Горького, В. Маяковського, О. Серафимовича, Д. Фурманова, О. Фадєєва, О. Толстого, М. Шолохова, М. Рильського, О. Корнійчука, П. Тичини, Я. Коласа й низки інших відомих усьому світу письменників. У

живій художній тканині, в основних творчих принципах цієї літератури розвивається зміст поняття „метод соціалістичного реалізму” [7, с. 13].

Відвоювавши класику, радянські теоретики розпочинають вести мову „про перші результати” розвитку соціалістичного реалізму на початку 1930-х, позиціонуючи думку про те, що „естетична єдність” радянської літератури склалася до першого з’їзду радянських письменників [6, с. 348]. Таким чином знімалася будь-яка дискусійність, створювалася візія, що соцреалізм існував як даність, як значний естетичний феномен, що має свою історію розвитку й класику, котра вказує на його зрілість.

Деконструюювальний і деканонізувальний принципи в інтерпретації соціалістичного реалізму характерний передусім для пострадянської науки. Від советологічного, який сповідував цей же принцип, він відрізняється установкою не на ідеологізацію, що уможлиблювала інтерпретаційні „збочення”, а на прагматизовану об’єктивізацію процесу, що забезпечує найбільшу міру неупередженості й вивіреності оцінок. Деконструктивна інтерпретація соцреалістичного канону ґрунтується на розгляді першого з’їзду радянських письменників як на факті „народження” соцреалізму. *Соцреалізм розглянуто як типово тоталітарний проект, спосіб оприявлення дискурсу радянської влади, а отже, явище штучно змодельоване та „закріплене” в парадигмі літературно-художнього мислення.*

Аргументів щодо такої позиції додає також факт „кінця соцреалізму”: його згортання пов’язане з розвалом Радянського Союзу й колапсом Комуністичної партії – головного замовника соцреалізму. Окрім того, ідеологічну природу соцреалізму підтверджує його розгортання в інших країнах, спрямованих на розбудову комунізму й у яких домінувальна роль належить державі й партії (Китай, Північна Корея). Свою роль відіграє також розвінчання міфу про слов’янські соцреалізми, активно продукованого в радянській науці, зокрема Д. Марковим. Так, польський соцреалізм на сьогодні розглядається згідно з хронологією сталінської окупації 1949–1953 років, тобто як вище *чуже художній іманентності й нав’язане ззовні радянською системою.*

М. Литовська констатує, що „соціалістичний реалізм, видається, був одним із небагатьох методів у літературі, який був зразу запропонований своїм потенційним послідовникам як готовий. Теорія соцреалізму, власне, вся була розроблена напередодні першого з’їзду радянських письменників, де й відбувалася його, послуговуючись сьогоденною мовою, „презентація” [3, с. 298]. Уперше термін „соцреалізм” народився 1932 року, і його поява пов’язана з реорганізацією літературно-мистецького життя, заявленою в доленосній постанові ЦК ВКП (б) від 23 квітня „Про перебудову літературно-художніх організацій”. Тобто постулювання соцреалізму було одним із *механізмів централізації, уніфікації й канонізації ідеологізованої літературно-художньої практики (створення „контрольованої*

літератури”), що входила в глобальний проект культурної революції по-сталінськи, а отже, і легітимізації радянсько-сталінської цивілізації. Звідси така увага до розробки теорії й практики соцреалізму, яка з 1932 по 1934 рік відбувалася практично в лабораторних умовах, для того, щоб постати як переконливий і безапеляційний доказ партійної провіденційності.

Будучи „лабораторним” продуктом, соцреалізм народився як маніфест і декларація, а отже, *явище теоретичного плану*. Найуспішнішим теоретиком соцреалізму на ранньому етапі був А. Луначарський, уважає М. Литовська. Він виділяє такі риси соціалістичного реалізму, як правдивість особливого ґатунку, що розгортається завдяки динамізму, і пафос соціального оптимізму, зорієнтований на оптимістичне утвердження нового.

Однак продуктивність соцреалізму могла бути доведена лише завдяки дієвому аргументу – реалізації на рівні художньої практики й вироблення еталонного тексту. Таким текстом, на думку М. Литовської, став „Біломорсько-Балтійський канал імені Сталіна. Історія будівництва”, який з’явився напередодні першого з’їзду радянських письменників і засвідчив результативність лабораторного експерименту з вироблення соцреалізму. Знаковість тексту ББК (так аббревіатурно прийнято називати книгу) полягає у створенні потенційних штампів у поетиці соцреалізму. По-перше, у книзі позиціоновано образ колективного автора – явища знаменного для естетики соцреалізму, коли знецінюється авторське індивідуальне „я”, бо воно лише ретранслює „голос влади”. М. Литовська аргументовано доводить, що в тексті ББК сконструйовано принципово нового героя – письменника, який не виражає масову свідомість епохи, а її формує. Такий письменник – „переконаний прибічник ідеї Правителя, який володіє потужною іронією, що не відзначається сумнівом, і мовою, наповненою ідеологічними штампами, неологізмами, цілковитим „новоязом”, котрий тим більше дивує читача, бо цей сплав був створений зусиллями не тільки посередніх журналістів, але й таких блискучих стилістів, як О. Толстой, М. Горький, М. Зощенко, В. Катаєв, В. Шкловський, В. Іванов ...” [3, с. 312].

По-друге, спрогнозоване функціональне призначення книги в соцреалістичній культурі: вона покликана створювати героїчну історію недавнього минулого, у цьому випадку – будівництва каналу, котре подається як значна цивілізаційна подія. По-третє, сформовані основні соцреалістичні категорії поетики тексту. Книга організована як роман перевиховання або „перековки”. Основними героями є чекіст, який утілює ідеї партії, і ув’язнений, на якого спрямовані перевиховні сили. „Основний сюжет” твору зосереджений на ідеї другого народження людини, тут: перетворення ув’язненого на каналармійця. Таким чином текст ББК наочно оприявнював і „правдивість особливого ґатунку”, і „соціальний оптимізм”, що дало змогу узаконювати соцреалізм на рівні художньої практики.

Коментуючи „формулу” соцреалізму, створену на перехресті ідеології та художнього мислення, М. Литовська констатує: „...соцреалізм – явище, створене штучно державною владою, щоб зрозуміло й доступно пояснювати широким масам в опосередкованій мистецтвом формі важливі для держави положення, і тому воно не має внутрішнього власне художнього імпульсу” [3, с. 323]. Позичуючи соцреалізм як державницький ідеологічний проект, дослідниця намагається розв’язати визначальне питання про долученість письменників до розбудови „нового методу”. М. Литовська демонструє позицію, характерну для сучасних пострадянських досліджень, – вона відкидає ідею про цілковите нав’язування соцреалізму, про терор і насилля як ключові механізми його впровадження.

Вона стверджує, що соціалістичний реалізм урахував сили, які давно функціонували в російській літературі й культурі. Тому він проіснував п’ять десятиліть. Серед основних чинників дослідниця виділяє потужну реалістичну традицію російського мистецтва, соціалістичні ідеї, які діяли в літературі на початку століття, звичка письменників до державного замовлення, орієнтація все більшої кількості письменників на рівень підготовки в сприйнятті тексту широкою читацькою аудиторією. В. Влодарчик, окрім того, додає схильність російської культури до максималізму, творення утопічних теоретичних конструкцій, методу поєднання протиріч, звісно, у розумінні традицій західноєвропейської думки [8, с. 10].

Частина з названих чинників ще більше увиразнюють суто „російське” походження соцреалізму й актуалізує проблему культурного колоніалізму, пов’язану зі входженням інонаціональних літератур, зокрема української, у зону соцреалізму, їхня участь у розбудові його канону. *Соцреалізм був механізмом культурного колоніалізму, чітко позиціонуючи національну культуру як маргінальну в контексті сконструйованого феномена „радянської літератури”.*

Очевидно, що в українській ситуації спрацювали інші чинники, задіяні в сюжет про генезис і „закорінення” соцреалізму. По-перше, вирішального значення набувала роль терору, зважаючи на особливості літературної політики в радянській Україні [4] й на обсяг мартирологу українських письменників у 1930-х. По-друге, впливав загальний пафос культурної ситуації, зокрема спокуса розбудови національного життя, дарована радянською державою на її початковому етапі, утопічні моделі, ґрунтовані на поєднанні „загірної комуні” й національного буття, загальний енергетичний струмінь „розбудови”, визначальний для духовного життя 1920-х та ідеологічно „перематований” у 1930-х, бажання влади бачити саме в національних літературах класиків, які підтримували б ідею про соцреалізм як основний метод усієї радянської літератури. Як важливий фактор, можна розглядати використання комплексу меншовартості й національної вторинності, символічне „подолання” яких через долученість

до загальнорадянського канону виступало додатковим стимулом для українських письменників.

По-третє, свою роль відіграла національна специфіка української літератури, зокрема домінування романтичного мислення, що зумовлює пріоритет поетичних жанрів. Так, приміром, канон українського соцреалізму 1930-х цементують поетичні збірки П. Тичини й М. Рильського, а не художньо слабкіші виробничі романи. Тому становлення соцреалізму як методу, що відбувся за рахунок епіки, і роману зокрема, – базова тенденція для російського соцреалістичного канону, – в українській літературі має складну історію. Окрім того, в українському соцреалізмі продуктивніше використовуються народницькі моделі, пов'язані, зокрема, з поетизацією українського села.

„Національну” специфіку українського соцреалізму найоптимальніше оприявнює сюжет про його генезис, про те, як монтувалась ідея „зачинательства”, звідси актуалізація фокусу на протоканон і канонізацію, для продуктивного осмислення яких слід урахувати дві опції – і радянсько-конструювальну і пострадянсько-деконструювальну.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Боров Ю. Социалистический реализм. Взгляд современника и современный взгляд. М.: АСТ, 2008. – 480 с.
2. Булавка Л. Социалистический реализм. Превратности метода. Философский дискурс. – М.: Культурная революция, 2007. – 260 с.
3. Литовская М. Формирование соцреалистического канона // Русская литература XX века: Закономерности исторического развития. Книга 1. Новые художественные стратегии. – Екатеринбург, 2005. – С. 295–330.
4. Луцький Ю. Літературна політика в Радянській Україні 1917–1934. – К.: Гелікон, 2000. – 242 с.
5. Марков Д. Проблемы теории социалистического реализма. – М.: Художественная литература, 1975. – 351 с.
6. Петров С. Возникновение и формирование соцреализма. – М.: Высшая школа, 1976. – 415 с.
7. Щербина В. Вопросы развития социалистического реализма в советской культуре (русской и украинской). – М.: Издательство Академии наук СССР, 1958. – 89 с.
8. Włodarczyk W. Socrealizm. Sztuka polska w latach 1950–1954. – Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1991. – 155 s.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Хархун Валентина Петрівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Наукові інтереси: літературознавчі методи, література соцреалізму.